

แต่อาจารย์ป่วย

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อังภากรณ์ ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2542 สิริ
อายุรวม 83 ปี

โลกได้สูญเสียสามัญชนผู้ยิ่งใหญ่ ค้นหาผู้ใดเสมอด้วยยาก และมีอาจหาผู้ใดทดแทน
ได้ด้วย

อาจารย์ป่วยเกิดในตระกูลสามัญชน เติบโตและได้รับการบ่มเพาะเยี่ยงสามัญชน
และจบชีวิตอย่างสามัญชน แต่อาจารย์ป่วยก็แสดงให้เห็นแล้วว่า วิถีแห่งชีวิตสามัญชนเป็นวิถีที่
ยิ่งใหญ่ได้ และเป็นวิถีที่พึ่งพิงได้ ความยิ่งใหญ่และความงดงามแห่งชีวิตมิได้ขึ้นอยู่กับชั้นชน มิได้
ขึ้นอยู่กับฐานะและตำแหน่งแห่งหนในสังคม และมีได้ขึ้นอยู่กับอภิสิทธิ์ที่ได้รับ หากแต่ขึ้นอยู่กับ
ความเป็นมนุษย์

ณ บัดนี้ มนุษย์พิภพได้สูญเสียมนุษย์ที่แท้ ผู้เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น
ผู้มีความเอื้ออาทรต่อชนต่ำชั้น ทั้งในฐานะเพื่อนร่วมพิภพและเพื่อนร่วมสังคมเดียวกัน อาจารย์ป่วย
ฝันที่จะได้เห็นชนต่ำชั้นหมดไปจากมนุษยพิภพ โดยที่ทุกคนมีฐานะดีพอที่จะประทังชีวิตชนิด
ที่สมควรแก่ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ในการนี้ อาจารย์ป่วยหวังว่า รัฐจะทำหน้าที่เกื้อกูลกลุ่มชน
ผู้ด้อยโอกาสในสังคม ใครเกิดมามีน้อย รัฐต้องหยิบยื่นให้มาก ใน “ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์
ถึงเชิงตะกอน” อาจารย์ป่วยหวังที่จะได้เห็นรัฐจัดสวัสดิการแม่และเด็ก ป้องกันและแก้ปัญหา
ทุพโภชนาการ จัดบริการสุขภาพอนามัย และจัดระบบประกันสังคม

ณ บัดนี้ สังคมไทยได้สูญเสียนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ร้องหา ‘สันติประชา
ธรรม’ และผลักดันให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี ในทัศนะของอาจารย์ป่วย ราษฎรไทยทุกผู้
ทุกคนจะมีฐานะการครองชีพที่สมควรแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมีส่วนร่วมในการกำหนด
ชะตาของบ้านเมือง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่การที่ราษฎรจะมีส่วนร่วมเช่นนี้ได้
ก็แต่โดยมีสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานและมีหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพเหล่านั้น ดังที่ท่าน
กล่าวอ้างอยู่เสมอว่า

“เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศและปุ๋ยที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโต
ใหญ่ขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถให้

ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออีกนัยหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพ ชนิดที่ไม่ต้องพึ่งหวาดหวั่นว่า จะเป็นความคิดนอกคอกนอกทาง นั่นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยเปลี่ยนแนวเดิมได้ สมอมมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม ...”

วงวิชาการเศรษฐศาสตร์ต้องสูญเสียนักเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้มีความสามารถอันสูงส่งในการประยุกต์หลักและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการบริหารนโยบายเศรษฐกิจชนิดปฏิบัติได้ ใครก็ตามที่ได้เรียนรู้ “ทฤษฎีลูกโป่ง 3 ลูกสูบ” ของอาจารย์ป๋วย ย่อมประจักษ์แจ้งในลักษณะปฏิบัตินิยมของทฤษฎีดังกล่าวนี้ โดยที่“ทฤษฎีลูกโป่ง 3 ลูกสูบ” มีอิทธิพลต่อการบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทยเป็นเวลาสามทศวรรษเศษ แม้จะมีโชทฤษฎีที่ทันสมัย แต่ก็มีโชทฤษฎีที่ล้าสมัย ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า วิฤติการณ์การเงินที่เกิดขึ้นในปี 2540 เป็นเพราะขุนนางนักวิชาการไทยมิได้ใส่ใจสร้างและพัฒนากลไกและเครื่องมือในการกำกับการทำงานของ “ลูกสูบการเงินระหว่างประเทศ” ตาม “ทฤษฎีลูกโป่ง 3 ลูกสูบ” ของอาจารย์ป๋วย

ข้าราชการไทยต้องสูญเสีย ‘ข้ารับใช้แผ่นดิน’ คนสำคัญ ผู้อุทิศกายและใจรับใช้ราษฎรไทยด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยการทำงานที่ทรงประสิทธิภาพ อาจารย์ป๋วยพยายามรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของข้าราชการ การไม่ข้องเกี่ยวกับธุรกิจเอกชน ทั้งในฐานะกรรมการ ผู้จัดการหรือผู้ถือหุ้น นับเป็นพรหมจรรย์สำคัญของขุนนางผู้มีหน้าที่กำหนดและบริหารนโยบาย ตลอดช่วงแห่งชีวิตข้าราชการ อาจารย์ป๋วยได้รับการรักษา ‘พรหมจรรย์’ ดังกล่าวอย่างดียิ่ง และเป็นแบบอย่างให้ผู้ใกล้ชิดและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ด้วยการรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของวิชาชีพอย่างเคร่งครัดนี้เอง ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงสั่งสมชื่อเสียงและกิตติคุณ จนได้ชื่อว่าเป็น ‘ปรากฏการณ์แห่งจริยธรรม’ และ ‘ปรากฏการณ์แห่งพุทธปัญญา’ ในสังคมไทย นำอนาคที่ชื่อเสียงและกิตติคุณเหล่านี้มลายไปสิ้นเมื่ออาจารย์ป๋วยพ้นหน้าที่จากวังบางขุนพรหมเพียงสองทศวรรษ ความเสื่อมทรามของธนาคารแห่งประเทศไทยทุกวันนี้ ไม่เพียงแต่มีอาจโยนให้เป็นความผิดของอาจารย์ป๋วยได้เท่านั้น หากยังกลับเสริมส่งศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของอาจารย์ป๋วย อย่างน้อยที่สุดเป็นประจักษ์พยานอันเด่นชัดว่าการรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของขุนนางข้าราชการนั้นเป็นเรื่องยากยิ่งเพียงใด

วงการการศึกษาเมืองไทยต้องสูญเสียนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ ผู้เห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในด้านการศึกษาและสุขภาพอนามัย อาจารย์ป๋วยไม่เพียงแต่กำหนดนโยบายการพัฒนาบุคลากรในทุกแห่งหนที่เป็นผู้บังคับบัญชา ไม่ว่าจะเป็นธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานประมาณ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญในการผลักดัน

แผนพัฒนาการศึกษาในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) อีกด้วย สำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ป๋วยมีบทบาทสำคัญในการยกฐานะ “อาจารย์มหาวิทยาลัย” ให้เป็นอาชีพ ด้วยการผลักดันให้มหาวิทยาลัยมีนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยในเมืองไทยก่อเกิดด้วยการครอบงำของสำนักวิชาการขุนนาง การเรียนการสอนในเบื้องต้นแรกดำเนินการโดยขุนนางนักวิชาการประจำกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ในสภาพการณ์เช่นนี้ อาจารย์มหาวิทยาลัยในฐานะอาชีพยากที่จะเติบโตได้ มีผู้คนไม่มากนักที่ได้รับทราบความเหนื่อยใจของอาจารย์ป๋วยในการผลักดันนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ แม้ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง

ชุมชนชาวจีนในเมืองไทยต้องสูญเสีย ‘ลูกจีน’ ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดินไทยชนิดที่หา ‘ลูกไทย’ เปรียบได้ด้วยยาก อาจารย์ป๋วยชื่อสัตย์ต่อตนเองเกินกว่าที่จะเปลี่ยนชื่อเสียงเรียงนาม ในเมื่อชาติกำเนิดมิอาจเลือกได้ ถึงจะเปลี่ยนชื่อและสกุลให้มีความเป็น ‘ไทย’ มากเพียงใด ก็มิอาจเปลี่ยนประวัติที่แท้จริงแห่งชาติกำเนิดได้ หากสังคมไทยต้องจารึกประวัติอาจารย์ป๋วย คงไม่มีจารึกอื่นใดที่ถูกใจอาจารย์ป๋วยมากไปกว่าการจารึกว่า อาจารย์ป๋วยเป็น ‘ลูกเจ๊ก’ ที่มีใจเป็น ‘ไทย’

อาจารย์ป๋วยมิได้ต้องการสิ่งอื่นใดนอกเหนือจากการเป็นคนดี ทั้งการเป็นพลโลกที่ดีของมนุษยพิภพ และการเป็นพลเมืองดีของสังคมไทย ชื่อหนังสือ *เสียชีพ อย่าเสียสิ้น* คงบ่งบอกความมาดมั่นของอาจารย์ป๋วยในเรื่องนี้

ณ บัดนี้ สังคมไทยได้สูญเสียพลเมืองที่ดีที่สุดคนหนึ่ง ผู้อุทิศชีวิตเพื่อแผ่นดินไทยและมีได้หวังผลตอบแทนใดๆ จากแผ่นดิน ไม่ยกเว้นแม้แต่อนุสาวรีย์

หมายเหตุ ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *มติชน* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 8 สิงหาคม 2542 และ *ผู้จัดการรายวัน* ฉบับวันที่ 9 สิงหาคม 2542